

Helyben változtatnák a világot

Tosics Iván

Az elmúlt években számos érdekes példát láttam innovatív helyi politikai megoldásokra az európai városokban. Ez az írás négy példára alapozva az ilyen európai törekvésekben rejlő lehetőségekről szól.

A várostervezés innovatív megközelítése perifériális városi területeken: Antwerpen

Antwerpen történelmi városközpontját lényegében már felújították, ezért a városfejlesztés súlypontja az átmeneti övezetre összpontosul, amely a belvárost övező autópályagyűrű külső oldalán, a történelmi mag és az elővárosi területek között helyezkedik el.

Az átmeneti övezet egy már ma is sűrűn beépített terület, vegyes funkciókkal (lakás, iroda, raktározás stb.), nagyrészt magántulajdonban lévő épületekkel és telkekkel. Ezekre eddig nem terjedt ki az önkormányzati tervezők figyelme, mert közösségi ingatlantulajdon híján a hagyományos megközelítéssel, a területre vonatkozó víziók kialakításával, nemigen lehetne változást elérni. Új felfogásra volt szükség: a hangsúly az érintettekkel való kommunikációra került.

A város úgy döntött, hogy pro-aktívan beavatkozik a mai helyzetbe, amit a gazda-

pénzügyileg sokkal kifizetődőbb, mint a különálló fejlesztések.

Mindezek hatására tíz magán telektulajdonos közül kilenc aláírt egy nyilatkozatot, hogy készen állnak az együttműködésre és a közösen átgondolt beruházásokra. A következő lépésben kialakítottak egy közös „ingatlanalapot”, amely lehetővé teszi az ingatlanok határain átvéelő elképzelések kidolgozását, hogy hatékonyan lehessen tervezni az egész területre.

A hagyományos lineáris tervezési folyamatban az érdekcsoportok közötti feszültség kellemetlen, és az érdekeltekkel való párbeszédre általában akkor kerül sor, amikor a vízió már megvan. A Lageweg projekt esetében mindez másképpen történik: a feszültség produktív munkamódszerré változik, a vízió pedig a dialógusok folyamán lépésről-lépésre, együtt gondolkodva alakul ki.

Nantes városrégió központjaként való újraértelmezése.

Az ipari örökség megőrzésére való törekvés jegyében 2002-ben létrehoztak egy köztulajdonú városfejlesztési céget, SAMOA néven. A sziget megújítási programjának indításaként egy hatalmas, mozgatható elefántot építettek, volt hajóépítő munkásokat is foglalkoztatva. Hétfévente az elefánt mint új látványosság a korábban senki földjének számító területre vonzotta a Nantes-iakat. Emellett a szigetre telepítették az Igazságügyi Palotát, egy olyan időszakban, amikor egyébként itt senki sem kívánt építkezni.

A városnak a nyolcvan hektár egészén elővásárlási joga van. Ennek köszönhetően a SAMOA a szigeten vehet területeket, amelyeket azok övezeti besorolásának felülvizsgálata után, konkrét projekt-elképzelésekkel és előre meghatározott feltételekkel újra eladhat. A modell végső soron a közzsféra által vezérelt,

forrás: City of Antwerpen

sági aktivitás csökkenése és a terület egyes részeinek megüresedése, kihasználatlansága jellemző. A Lageweg térség interaktív méretarányos modellje körül tartott kerekasztal-beszélgetéseken a bizalom kialakítása érdekében különböző forgatókönyveket vitattak meg. Szerveztek egy vezetett sétát a területen az összes érdekelt féllel, bemutatva néhány lehetséges jövőbeli forgatókönyvet. Végül kidolgoztak egy térbeli és pénzügyi számítási modellt, amellyel a különböző elgondolások megvalósíthatóságát lehetett tesztelni. A modell világossá tette, hogy az ingatlanok egyenkénti értékesítése jelenleg nem nyereséges, ezért a kooperáció és egy közös terv összeállítása

Terek létrehozása a kísérletezés és a jövő tevékenységei számára: Nantes

Nantes belvárosának szélén fekszik Ile de Nantes szigete: ipari terület. A problémák 1987-ben kezdődtek, amikor a kikötői és hajógyári tevékenységek megszűntek. A sziget a sok lezárt rész miatt lényegében megközelíthetetlené vált a városlakók számára. A magántulajdonosok több ötletet vetett fel a hasznosítással kapcsolatban: új szálloda, nemzetközi kongresszusi központ, vízparti luxuslakások. 1989-ben azonban az akkor megválasztott (és 2014-ig hivatalban lévő) polgármester leállította az egyes projektek tervezését, hogy lehetővé váljon a sziget sorsának átgondolása,

ingatlanpiaci értéknövekedést megadóztató program, amelynek fő célja a szigetnek a közérdekek szerint történő fejlesztése.

A következő képen látható épületet 1989-ig hangárként, majd go-kart pályaként használták. Olcsón lehetett megvásárolni, elhagyott ipari területek veszik körül. Más városokban mint jó adottságú vízparti területet már régen beépítették volna. Nantes-ban azonban egy gyors és végre fejlesztés megkezdése helyett átmenetileg hasznosítják, és csak a folyamat legvégén kerül majd sor a döntő lépésre.

Ennek jegyében az itt lévő ipari csarnokokat megtartották, és átmeneti hasznosítás keretében új funkciókkal telepítették be. Az első csarnokban kis alapterületű, 12, 24 és 36

forrás: La Samoa, Société d'Aménagement de la Métropole Ouest Atlantique (Nantes), fotó: Tosics Iván, 2017

négyszáz méteres, olcsón bérelhető helyiségeket hoztak létre innovatív, kreatív és kulturális vállalkozások számára. A másodikban szociális és szolidáris vállalkozások kaptak helyet, a harmadikban pedig médiacégek. Az átalakított csarnokokat 2012-ben nyitották meg, az első hasznosítási formát tizenkét évre tervezték. Ez is része Nantes új várostervezési felfogásának: idő kell ahhoz, hogy megtalálják a terület végső funkcióját. A SAMOA cég az elmúlt időben 180 kisvállalkozásnak nyújtotta ezeket az átmeneti lehetőségeket. A helyiségekre várólista készült: a projekt sikeres.

A nantes-i megközelítés stabil politikai vezetésen és a cél elérése érdekében alapított intézményi háttéren alapszik. Mindezek elegendő időt biztosítanak a sziget „feeling-jének” megértéséhez, ezen alapuló stratégiai elképzelések kialakításához, és elkerülhetőek a „tabula rasa” szemléletű fejlesztések, melyek csak az adott pillanat igényeire reagálnak.

A megközelítés fontos vonatkozása, hogy az átmeneti hasznosításoknak stratégiai jelentőségük van. A város felismerte, hogy a köztulajdonban lévő üres épületek alapvető fontosságúak a kreativitás lendületének megőrzésében. Ennek szellemében a SAMOA folyamatosan elhagyott és leromlott ingatlanokat vásárol, bontás helyett átmeneti hasznosítást

célozva, hogy helyet tudjon biztosítani kreatív cégeknek.

Új megközelítés a városi közbizony jobb hasznosítására: Nápolyban

Nápoly azon olasz városok közé tartozik, amelyek „a terek visszakövetelése” címen új stratégiai programot vezettek be. A cél az üres vagy alulhasznosított épületek és területek mint „közjavak”, aktiválása, és ezzel együtt a lakosság sikeresebb bevonása a város életébe.

Az olasz városokban jelentős számú üres vagy alulhasznosított épület található: templomok, apátságok, katonai laktanyák, régi raktárak. Ezek a hagyományos, felülről irányított és finanszírozott módon már nem újíthatók meg, hiszen kevesebb közpénz áll rendelkezésre, mint tíz évvel ezelőtt. Ezért új partnerségek létrehozására van szükség a városmegújításhoz, egy olyan új kormányzási modellre alapszva, mely a szubszidiaritás elvén és a közjavak jobb hasznosításán alapszik, elfogadja a kulturális megközelítések különbözőségeit, és támogatja a kollektív tanulást.

A folyamat fontos eleme a városi terek átmeneti hasznosítása, addig, amíg a végső funkció nem válik világossá. Ennek érdekében először közreadnak az adott területre egy

felhívást, melyre jelentkezve civil szervezetek, kulturális egyesületek, non-profit szervezetek, informális csoportok, állampolgárok küldhetik el a hasznosításra vonatkozó elképzeléseiket (magáncégek nem vehetnek részt a folyamatban). A hasznosításra vonatkozó döntést politikai szinten hozzák meg, a javasolt funkciókat és a használat biztonságosságát is figyelembe véve. Ezután az önkormányzat és a kiválasztott szervezet, csoport magánjogi megállapodást köt, mely meghatározza a területen zajló tevékenységeket, és az üzemeltetéssel kapcsolatos kötelezettségeket.

Az üres vagy alulhasznosított épületek aktiválására irányuló újfajta megközelítés jelentős előnyöket hozhat a város és lakói számára. Illusztrációként a nápolyi Asilo Filangieri említhető: egy 16. századi apátság, mely az 1980-as földrengés óta üresen állt, míg kulturális csoportok kollektívája 2012-ben el nem foglalta. Néhány évvel később a szorosan le nem határolható, nyitott közösség képviselői átmeneti használatról szóló szerződést írtak alá az önkormányzattal, és a szerződés alapján non-profit kulturális és társadalmi tevékenységeket végeztek itt.

Az önkormányzat nyilvántartása szerint az elmúlt három évben 3800 akció (képzés, kulturális esemény stb.) zajlott az épületben,

Ile de Nantes, fotó: Tosics Iván

melyekhez az önkormányzat 315.000 euróval járult hozzá. Ez, összevetve a helyi Művészetek Palotájának adott 1.200.000 eurós hozzájárulással, rendkívül szerény összegnek számít. Amellett, hogy az „Ex Asilo Filangieri”-ben zajló kulturális események támogatása négyszer olcsóbb az önkormányzat számára, számos pozitív externáliához is vezetettek ezek a tevékenységek, fejlesztve a helyiek aktivitását és önkormányzatiságát egy alacsony státusú területen – ahol mind-az egyébként nem jellemző.

A helyi politika radikális átalakítása az igazságosabb város irányába: Barcelona

Barcelonában 2015. májusa óta a városi önkormányzatot a Barcelona en Comú (radikális baloldal) vezeti, és sok korábbi társadalmi aktivista fontos politikai és adminisztratív pozíciókat kapott a tanácsban. Az új vezetés radikális változásokat hozott, a szociális kérdések megoldását minden más probléma elé helyezve. Megháromszorozták a lakbér-támogatásokat és a foglalkoztatási program forrásait. Négyeszeresére növelték a lakásberuházások támogatását és 300.000 eurós bírságot szabtak ki olyan bankokra, amelyeknek üres lakásai vannak. 150 millió eurós költségvetéssel megkezdték a legszegényebb városrészek felújítását, és egy kísérleti projektet is beindítottak a feltétel nélküli alapjövedelemről.

Ada Colau nem az egyetlen radikális vezető, aki igazságosabban működő várost szeretne. Azonban az önkormányzatiságba vetett hite, az a meggyőződése, hogy a város lehet az a hely, ahol a neoliberais megszorításokkal szembeni politikai alternatívákat fel lehet építeni, különlegessé teszi őt, és ezzel nemzetközi szinten is informális vezetői helyzetbe került.

Mindent egybevetve nagyon logikus, hogy Barcelona volt a házigazdája a „Fearless Cities”, Félélem nélküli városok konferenciának, 2017. június 9-11 között. Ez volt az utóbbi évtizedek első nemzetközi önkormányzati csúcstalálkozója a társadalmi igazságosság, a

részvételi demokrácia, az egyenlőség, az ökológiai fenntarthatóság és a városhoz való jog témakörében. Körülbelül hatszázan voltak jelen a csúcson, 180 városból, 60 országból, 5 kontinensről. A résztvevők részvételi demokrácia iránti elkötelezettségére jellemző például az a törekvés, hogy olyan önkormányzati struktúrákat hozzanak létre, amelyek lehetővé teszik a polgárok számára, hogy két választás közötti időszakban is érdemi befolyást tudjanak gyakorolni a helyi politikára.

A csúcstalálkozó záró beszédében Ada Colau hangsúlyozta az önkormányzati szint fontosságát, mivel ez az a szint, ahol lehetséges a politika demokratizálása. A nemzetállamok lassúak, tekintélyelvűek és patriarchálisak, ami ellen az önkormányzatisággal fellépni erkölcsi kötelesség: *„Nincs közvetítő vagy gazdasági hatalmunk, a mi erősségünk az emberekben van.”*

Meddig juthat egy nemzetközi önkormányzati mozgalom az igazságosabb város felé vezető úton?

Sokan hiszik, hogy a városi mozgalom döntő szerepet játszhat a mai helyzet megváltoztatásában. A holland Pirate Party képviselője, Jelle de Graaf szerint: *„Amikor nyíltá válsz és valóban beszélsz az emberekkel, ahelyett, hogy egymondatos üzeneteket üvöltöntenél feljűük, akkor kiderül, hogy a radikális politika igenis lehetséges. ... A köztulajdonra (commons) alapozva és összpontosítva azokra az együttműködésekre és aktív polgárookra, akik már dolgoznak környezeti kezdeményezéseken, radikális előrelépés valószínűleg meg a környezet-politikában az emberek támogatásával. Együttműködéssel, nyílt párbeszéddel a hagyományos politikai arénában elképzelhetetlen változások érhetők el, régóta megvalósíthatatlannak hitt progresszív politikai célok hirtelen újra értelmet nyernek és realitás válnak ... Az önkormányzati mozgalom azt mutatja, hogy létezik egy életképes alternatíva a szélsőjobboldali szélsőségekkel és a holtpontra jutott hagyományos pártokkal szemben egyaránt. A*

befogadó, fenntartható és igazságos jövő helyi szinten kezdődhet.”

Ugyanakkor világos, hogy komoly akadályai vannak a mozgalom térnyerésének. Az európai politika jelenlegi tendenciái egyáltalán nem ígértesek. A nemzetállamok erősebbek, mint valaha, és egyre növekvő számú uniós országban a kormányok a populizmus és nacionalizmus felé fordulnak, a szélsőjobboldali politikai erők növekvő szerepvállalásával. Az Európai Unió pillanatnyilag a béna kacska állapotában van, nem elég erős ahhoz, hogy megváltoztassa ezeket a tendenciákat, és arra is képtelen, hogy megerősítse a regionális és önkormányzati szint szerepét a politika kialakításában. A pénzügyi válság idején néhány évig felvillant a remény arra, hogy a kapitalizmus jobban szabályozható, az egyenlőtlenségek növekedése megállítható. Mára azonban a válság véget ért, és a tőke által vezetett globális makrostruktúrák ismét uralkodóvá váltak.

Ilyen körülmények között az önkormányzati mozgalom mint a helyi döntéshozatalra alapozott rendszer meglehetősen korlátozott szerepet tölthet be. Azonban elengedhetetlen ahhoz, hogy bármilyen változás elérhető legyen. Már vannak jelek például arra, hogy a lakhatási rendszerek alapvető szempontjai megváltoztathatóak, megközelítve a lakáshoz való jogot a kilakoltatások korlátozásával és a megfizethető lakások támogatásával. Vannak ígértes kísérletek az igazságtalan jóléti rendszerek radikálisan megváltoztatására is, a feltétel nélküli alapjövedelem modelljei alapján.

Az antiglobalizációs mozgalmak visszatesése óta az alulról induló új önkormányzati mozgalom az első ígértes jele annak, hogy előbb vagy utóbb teret nyerhetnek a mainál igazságosabb államok és gazdasági rendszerek. A hasonló gondolkodású helyi politikai vezetők és követők erőfeszítéseinek összehangolása alapvető feltétele annak, hogy az új megközelítéseket ki lehessen terjeszteni a helyiiről: a nemzeti és a globális szintre. ●